

ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)
THE LEADERSHIP IN THE BUDDHISM PROPAGATION OF
PHRA DHAMSINGHABURAJAN (CHARUN THITADHAMMO)

พระสุรภาส ปภาโต (เหล่าเขตกิจ)^๑
Phra Surapas Paphāto (Laoketkit)

ดร. อภิญาณัฐโคภา อบสิน^๒
พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.^๓

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ๒) เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ๓) เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) ว่างล่วงหน้า จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ๑๕ รูป/คน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระธรรมสิงหบุราจารย์มีภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามสามารถใช้วิสัยทัศน์ให้เกิดความชัดเจนไปสู่การ ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ตามเหล่านั้นสามารถทำงานให้บรรลุผลดียิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นมากกว่า ตนเอง วางตนได้เหมาะสมจนเป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้อื่น ช่วยเสริมสร้างจุดแข็งและลดจุดอ่อนของผู้ตาม และเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ในแต่ละประเด็น ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร แนวคิดนี้จึงย้าถึงความจำเป็นที่ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับความ ต้องการและแรงจูงใจของผู้ตาม ประพัตติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปจึงมีอิทธิพล ต่อความสำเร็จขององค์กรในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ส่วนภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำให้ ตนเองเป็นผู้นำที่มีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง อีกทั้งนิยามหรือ ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำมีอีกมากมายและแตกต่างกันไป

^๑นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตศูนย์บัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๓กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตศูนย์บัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละท่าน ซึ่งลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชา และลักษณะของเทวราชา

๒) รูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) **๑. สันติสนา** สอนให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เห็นความเป็นจริง ชนิดที่เข้าถึงเนื้อหาอย่างแท้จริงการสอนตามวิธีนี้ผู้สอนต้องเข้าใจวิธีใช้วาทศิลป์ อธิบายสิ่งที่ยากให้ง่าย โดยวิธีอุปมาอุปมัยเพราะบางสิ่งบางอย่างหากไม่ได้เปรียบเทียบ ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจได้ โดยเฉพาะที่เป็นวิชานามธรรมด้วยเหตุนี้บ่อยครั้งที่พระพุทธองค์ใช้วิธีบุคคลาธิฐาน (Personification) มีอยู่บ่อยครั้งที่เราไม่อาจอธิบายนามธรรมให้เข้าใจได้ เช่น อธิบายเรื่อง ความเค็ม เราไม่อาจอธิบายใช้คำพูดที่เข้าใจได้จนกว่าจะนำเกลือมาใส่ปาก เขาจึงรู้ว่า รสเค็ม เป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงเรียกว่า “ปัจจุตตัง” คือ รู้ได้เฉพาะตน มีเหตุและ ผลในตัว **๒. สมาทปนา** สอนให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเกิดความเห็นคล้อยตาม คือ มีความเข้าใจ อย่างแจ่มแจ้งและเกิดความเห็นคล้อยตาม ตามที่ผู้สอนอธิบาย เช่น ในการสอนเรื่องความดี กฎแห่งกรรม ผู้ฟังจะเกิดความเห็นคล้อยตามประหนึ่งว่า ถูกชักชวนให้มีการปฏิบัติตามที่ผู้สอนต้องการ **๓. สมุตเตชนา** สอนให้เกิดความกล้า และความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหรือลงมือกระทำอย่างจริงจัง ตรงข้ามกับ ยิ่งสอนยิ่งเกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน วิธีสอนแบบนี้ เป็นวิธีการเร่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดความหวัง มีกำลังใจ และความอุตสาหะในการประพฤติ ปฏิบัติตามเพราะเขากำลังเห็นผลรอคอยอยู่ข้างหน้า **๔. สัมปหังสนา** สอนให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หรือผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน ร่าเริง สดใส มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อะไรเพิ่มเติม ให้ความสนใจดี วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธี ดึงใจผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและผู้ฟังได้ดียิ่งขึ้น กำจัดความเบื่อหน่าย เพราะจิตของผู้ปฏิบัติและผู้ฟังมีความสนุกสนานเพลิดเพลินด้วยความร่าเริงสดใส ในขณะที่ได้เรียนมีศิลปะในการใช้มือช่วย หรือ อุปกรณ์ประกอบการแสดง ด้วยวิธีวาทศิลป์ เป็นการเสริม บุคลิกภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทะลุอุปสรรค ไม่สงสัย

๓) นำเสนอภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ยึดหลักการสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หรือเรียกว่าการสอนตามแนวทางของวิปัสสนากรรมฐาน ตลอดการกำหนดในอริยาบถต่างๆ มี การยืน การเดิน การนั่ง และการนอนพร้อมทั้งอริยาบถย่อย ต่างๆ อีกมากมาย ก็เป็นไปตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ได้ใช้เทคนิคและรูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยยึดหลักคำสอนจากพระไตรปิฎก และการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยมีลักษณะเฉพาะในอริยาบถยืน คือให้ผู้ปฏิบัติกำหนดอริยาบถยืน โดยบริกรรมว่า “ยืนหนอ ๆ ๆ” ๕ ครั้ง กำหนดเป็นอนุโลม ปฏิโลม (กลับไป กลับมา) จากบน (ศีรษะ) ลงล่าง (เท้า) และจากล่างขึ้นบนสลับกัน ๕ ครั้งจึงก้าวเดิน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสำนักวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The main objectives of this research are: 1) to study the leadership in the Buddhism Propagation of Phra Dhamsinghaburajan (Charun Thitadhammo) 2) to study the models in the leadership in the Buddhism Propagation of Phra Dhamsinghaburajan (Charun Thitadhammo) and 3) to study the presentation of situation of the leadership in the Buddhism Propagation of Phra Dhamsinghaburajan (Charun Thitadhammo). This research is the qualitative research studies by using in-depth interview, guideline with fifteen people of Key Informant and documentaries research.

The results of this research found that:

1. Phra Dhamsinghaburajan had a leadership in Buddhism Propagation in accordance with the theory of leadership, leadership-oriented reforms with a vision and inspire people to be able to use their vision to be clear into action so that they can work on to achieve better, by giving priority to others rather than putting their own right as well as the trust of others to help the strengths building and reduce the weaknesses of the follower and be able to understand each issue that related to the performance of the institute. This concept emphasized the need for leaders to have an understanding and be able to adapt according to the needs and motivations of the people based on their behavior is a good example to others, so then the leadership reform have been influence on the success of the institute in the era of globalization. The leadership of the Dhamma Buddhist principle found that leadership is a factor that is critical for leadership and management at all levels and how to make self-leadership is the ability to create a leadership to themselves also the definition or the meaning of the leadership are vary according to the perspective of each. There are two styles of the leadership in Buddhism, namely Dhamma king and the appearance of the king.

2) The models in the leadership in the Buddhism Propagation of Phra Dhamsinghaburajan (Charun Thitadhammo) 1. Teach to understand and briefly explain clearly, this teaching model based on how to use the rhetoric to explain the difficult into the simple by comparison with the wording and metaphors because in somecase if not a comparison, the audience can not understand, especially the case study abstract. By the way, the lord of Buddha often taught by using personification model, frequency we cannot explain the abstract case study for describing salinity cannot be described using words understood until put the salt in the mouth and they knew the salty flavor. Therefore, the lord Buddha called “Perceiving” is to know only their cause and effect. 2. Teach the Vipassana Meditator came in from the field with real influence. Teach a better understanding of the obvious and see the viewpoint as

the teaching model such as described in the teaching of the law of karma will cause the subordination of it as though it were persuaded to compliance with the teaching model. It must be accepted and implemented. 3. Teach the people to courage and enthusiasm to follow or take them seriously, not concerned with the tired and discouraged. Wake up to the industry to actively ensure success. 4. Teach the Vipassana meditator cheerful and full of joy, this is a way to retrieve a practitioner and listener better get rid of the boredom because the mind of the practitioner looks funny, freshy and bright in while studying art is to use your hands or a device to show the way rhetoric is the accessory to personality the learner has thorough understanding through the clear button is not suspect and hope not boring.

3) The presentation of situation of the leadership in the Buddhism Propagation of Phra Dhamsinghaburajan (Charun Thitadhammo) based on principles of four foundations of mindfulness by mindfully contemplating on the Body, on Feelings, on the Mind and on Mind, called this teaching model “Vipassana meditation” throughout the defined in the meditations of the standing, walking, sitting and sleeping with the sub-meditations along with the four foundations of mindfulness to be a technique and model of the leadership in the Buddhism Propagation based doctrine of the Pali Tipitaka to teaching and Vipassana Meditation based on principles of four foundations of mindfulness, especially “Standing meditation” started to practice by visualize standing, and start from the top of your head five times standing. “Standing.” “Standing.” “Standing.” “Standing.” “Standing.” from the top of head to the tip and upward from the tip up to the head “Five times” and then ready to go to the walking meditation. This is the teaching model practice Vipassana Meditation that is unique to the Wat Ambhavan, Sing buri province.

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาในสังคมไทย วัดจัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์แล้ว ยังเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ศูนย์กลางชุมชน ชาวบ้านจึงมีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างมากต่อพระพุทธศาสนาและได้ร่วมกันสร้างถาวรวัตถุ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ ให้แก่วัดบางวัดจึงเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี - นักธรรมและสายสามัญจึงทำให้วัดนั้นๆ มีพระภิกษุและสามเณรเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านในถิ่นนั้นๆ จะให้การสนับสนุนอุปถัมภ์บำรุงแก่พระภิกษุสามเณรที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและเป็นการช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้นวัดจึงมีบทบาทมากในการบริหารจัดการ ซึ่งนิโคลัสเบนเนต(Nicholas Bennett)^๔ นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษได้เดินทางเข้ามาเมืองไทยในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในเอสโก ได้กล่าวถึงว่า "เป็นเวลาหลายร้อยปีที่วัดได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน" โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการบริหารกิจการด้านต่างๆ เช่น จัดการศึกษาแก่เยาวชนให้คำปรึกษาและช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อน ช่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตลอดถึงให้การรักษาพยาบาล นอกจากนั้นวัดยังช่วยรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ โดยการที่พระสงฆ์ได้เป็นผู้นำและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม

ดังนั้น วัดและพระสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยปริยาย ไม่ว่าจะเป็นสังคมหรือหน่วยงานใดๆ ต่างก็มีวัดเป็นสมบัติร่วมกัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกับชุมชน ทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจ และด้านวัตถุวัดจึงเป็นหน่วยงานใหญ่ที่สุดในชุมชน ที่มีส่วนช่วยเหลือและแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของ ครอบครัวในชุมชนและสังคมส่วนรวมได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งความเจริญแบบตะวันตกได้เริ่มหลั่งไหล เข้าสู่ประเทศไทย จึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างมากมาย อาทิเช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น ส่งผลให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลด ความสำคัญลงไปและจากการที่สภาพสังคมปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเขตชุมชนเมือง ประการสำคัญคือการพัฒนาประเทศไทยให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น ทำให้สังคมไทย เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมแบบตะวันตกมากยิ่งขึ้น ความพึ่งพาอาศัยกันของชุมชนจึง เริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบพึ่งพาตนเอง มาเป็นสังคมแบบบริโภคนิยมที่มาพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจนกลายมาเป็นกระแสที่ครอบงำแนวคิด ค่านิยมและวิถีชีวิตของคนใน สังคมไทยเป็นอย่างมาก และจากการที่มุ่งเน้นแต่การพัฒนาทางโลก แต่ละเลยพุทธธรรม จึง ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรม และจริยธรรมแก่คนในชุมชน คนในชุมชนเริ่มเห็นห่างจาก วัดมากขึ้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น ผู้น้อยไม่ให้ความเคารพ ผู้ใหญ่ บุตรหลานไม่ให้ความเคารพบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และมีการประจบประแจง การ ปล้นจี้ เป็นต้น^๕

^๔Nicholas Bennett, "Population Growth, Individual Demographic, Decisions and Quality of life, In a Source Book on Population Education Project, (Bangkok : Mahidol University, 1975).

^๕พิสิฐ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๕.

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายในการที่จะดำรงอยู่ในโลกท่ามกลาง กระแสการเปลี่ยนแปลงยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความอยู่รอดของประเทศชาตินั้นต้องอาศัย องค์ประกอบที่หลากหลาย และไม่สามารถที่จะแบ่งมอบหรือระบุให้ใครคนใดคนหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบ ที่ผ่านมามีเหตุการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้น และทำให้คนไทยได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ และเกิดความตระหนักแล้วว่า"ภาวะผู้นำ (Leadership) " มีความจำเป็นและมีความสำคัญมากเพียงใดต่อการบริหารและการพัฒนาชาติบ้านเมือง "วิกฤตผู้นำ" ก่อให้เกิด "วิกฤตศรัทธา" ที่มีต่อผู้นำกลุ่มต่างๆ และผู้นำของชาติและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ มากมาย ขยายผลลุกลามไปเป็นวงกว้าง และนำไปสู่ความแตกแยกในสังคมอย่างรุนแรงอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เจือปนความขัดแย้งไม่ลงรอยของคนในชาติกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การขับเคลื่อนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมเกิดภาวะชะงักงันไม่มีทางออกและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวม จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องพิจารณาและศึกษาทำความเข้าใจอย่างจริงจังเพื่อให้เห็นว่า ภาวะผู้นำ ควรเป็นเช่นไร จึงจะนำมาซึ่งความยอมรับนับถือ เลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือของคนในหน่วยงาน องค์กร ประเทศชาติ เพื่อความสงบสุข เจริญรุ่งเรือง และพัฒนาสภาพของสังคมและประเทศชาติสืบไป^๖

การบริหารกิจการของหน่วยงานใดๆ นั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบหรือทรัพยากรที่สำคัญ พื้นฐาน ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการด้านเครื่องมือ เครื่องจักร รวมถึงอำนาจหน้าที่ ระยะเวลาในการทำงานและความสะดวกต่างๆ ในการทำงานด้วย ส่วนความสำเร็จในการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นจะสำเร็จลงเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่นๆ ได้ หรือจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของพระสังฆาธิการ ที่จะนำทรัพยากรดังกล่าวออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์และได้ผลอย่างคุ้มค่า ซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการควรให้ความสนใจอย่างจริงจังกับ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ กล่าวคือ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดทั้งการประหยัดยิ่งขึ้น^๗

สถาบันสงฆ์ ถือได้ว่าเป็นองค์กรหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติเหมือนกัน ในสถาบันสงฆ์ ก็มีผู้นำเหมือนกับชุมชนทั่วไป เพื่อให้การบริหารงาน การปกครอง การเผยแผ่ธรรมะ ของพระสงฆ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำที่เก่ง มีปฏิภาณไหวพริบและมี ภาวะผู้นำที่ดีดังกล่าวมาแล้วด้วย

วัดและพระสงฆ์จึงถือว่าเป็นศูนย์กลางในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและช่วยพัฒนาจิตใจ ตลอดจนถึงการพัฒนาสังคมของชุมชนได้เป็นอย่างดี เปรียบประดุจตะเกียงที่ให้แสงสว่างเป็นประโยชน์แก่ผู้คน เป็นตะเกียงทางจิตวิญญาณของชาวบ้าน เพราะฉะนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำในการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งภายในวัดและภายนอกวัด ด้วยความถูกต้องดังงามตาม

^๖พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโณ), การบริหารวัด, (นครปฐม : เพชรเกษมพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๒-๒๘๓.

^๗กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

หลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาวัดวาอารามให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและเป็นประโยชน์ต่อ พุทธบริษัททั้งปวงได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในระบอบวัด จะต้องมีความรู้คุณลักษณะคือมีคุณสมบัติ เช่น มีสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถ ที่จะชักนำคนทั้งหลายให้มาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่วางไว้ได้ และลักษณะของผู้นำที่มีคุณภาพต้องประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง และต้องมีประสิทธิภาพที่ดีในการพัฒนาตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคน สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาต่อไป ดังคำกล่าวของพุทธทาสภิกขุที่ว่า "เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคต โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคตตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคตฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น คือบุคคลใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ ถ้าหากบุคคลนั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติชั่วเสียหาย แวันแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้อธรรม เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ ถ้าหากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตาม ทั้งแวันแคว้นก็จะอยู่เป็นสุข หากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม"^๔ พระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของผู้นำต่อความเป็นอยู่อย่างสวัสดิภาพ และสันติสุขของตนเอง องค์กร สังคมและประเทศชาติทั้งหมด^๕

อีกประการหนึ่งที่เราไม่อาจมองข้ามได้เลยคือความรู้สึกของชาวบ้านที่มีต่อวัด "ความรู้สึก ที่ว่าวัดเป็นของประชาชน โดยที่ประชาชนเป็นเจ้าของวัด พระสงฆ์เป็นผู้นำผู้บริหารจัดการวัด " ความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้ชาวบ้านรักและหวงแหนวัด คอยดูแลเอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งวัดขาดเหลืออะไรก็ สนับสนุนช่วยเหลือ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการอำนวยความสะดวกให้หรือพระสงฆ์ต้องการให้วัดและ ชุมชนเป็นอย่างไรก็อบรมแนะนำชาวบ้าน ให้ชาวบ้านรับรู้เมื่อเขาลอยตามก็จะสำเร็จประโยชน์ แต่ ข้อสำคัญคือ จะทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเช่นนั้นได้อย่างไร ข้อนี้ก็อยู่ที่พระสงฆ์ในการบริหารจัดการ จัดการวัด คือ พระสงฆ์จะสามารถนำและทำวัดให้เป็นที่ถูกใจของเจ้าของวัดได้มากน้อยเพียงไรเป็น สำคัญ มีคำกล่าวไว้น่าคิดว่า " เมื่อวัดไม่ทั้งบ้าน บ้านก็ไม่ทั้งวัด" คำกล่าวนี้น่าเป็นปริศนา เมื่อผู้นำวัดแก่ ปริศนานี้ตก ชาวบ้านก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อวัดและพากันเข้าวัด เหมือนวัดที่มีผู้คนหลังไหลเข้ามา อุปการะจุนเจือจนกระทั่งต้องขยายศาลา ขยายพื้นที่วัดออกไปเรื่อยๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ ชาวบ้านทั่วไป

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำในการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความเมตตาและความเสียสละที่พระคุณท่านมีต่อเพื่อนมนุษย์ทุกเพศทุกวัย โดยมีได้เลือกชาติ ขึ้น วรรณะ และศาสนานั้น ส่งผลให้ประชาชนจากทั่วทุกภาค รวมทั้งชาวต่างชาติ ได้รับการอบรมขัดเกลาและพัฒนาจิตใจ จนเป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวด้วยความสุจริตขยันหมั่นเพียร และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ผลงานที่ประจักษ์แก่

^๔ อัง จตุกก (ไทย) ๒๑/๓๐/๔๘.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

ชาวโลกนี้สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นแบบอย่างที่ดีตลอดไป พระคุณท่านเป็นผู้อบรมสั่งสอนและยกระดับจิตใจของคนในสังคมผ่านการเทศนา และอบรมวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นที่เลื่องลือมาเป็นเวลานาน นับวันจะมีประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศหลั่งไหลมายังวัดอัมพวันเพื่อกราบสักการะพระคุณท่าน และเข้ารับการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)
๒. เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)
๓. เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับการศึกษา “ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)” พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วัดอัมพวัน ต.พรหมบุรี อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) ไว้ล่วงหน้า อันจะทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องมาจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษามุ่งไปที่ปัจเจกบุคคล คือ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) การเก็บข้อมูลจึงมุ่งไปที่การสัมภาษณ์มุมมองเพียงผู้ใกล้ชิด ที่มีประสบการณ์จริง ได้สัมผัสกับพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

๕. สรุปผลการวิจัย

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) มีคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับ ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theory) เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามสามารถใช้วิสัยทัศน์ให้เกิดความชัดเจนไปสู่การ ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ตามเหล่านั้นสามารถทำงานให้บรรลุผลดียิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นมากกว่า ตนเอง วางตนได้เหมาะสมจนเป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้อื่น ช่วยเสริมสร้างจุดแข็งและลดจุดอ่อนของผู้ตาม และเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ในแต่ละประเด็น ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร แนวคิดนี้จึงยิ่งย้าถึง ความจำเป็นที่ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับ ความต้องการและแรงจูงใจของผู้ตาม ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปจึงมีอิทธิพล ต่อความสำเร็จขององค์กรในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ส่วนภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำให้ ตนเองเป็นผู้นำที่มีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง อีกทั้งนิยามหรือ ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำมีอีกมากมายและแตกต่างกันไปตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละท่าน ซึ่งลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชา และลักษณะของ เทวราชา และภาวะผู้นำ

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) มีความเสียสละเป็นเบื้องต้น โดยเสียสละทั้ง ทุนทรัพย์เวลาและร่างกายประกอบด้วยอธิบาธรรม เต็มใจพอใจเอาใจใส่ใตตรง ในการบริหารงาน ทำตนให้เป็นแบบอย่าง สรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพช่วยในการเผยแผ่ เนื่องจากการเผยแผ่เป็น เรื่องที่สำคัญ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้ต้องมีความรู้ความสามารถพอสมควร เพราะ มิฉะนั้น จะทำให้การเผยแผ่ผิดพลาดเกิดสัทธิธรรมปฏิรูปได้ การพัฒนาบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่ เพราะเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่ ยกระดับบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้งานในด้านการเผยแผ่นี้ ต้องอาศัยผู้นำที่มีความเสียสละ รู้จักการวางแผน สรรหาบุคลากร รู้จักติดต่อประสานงาน รู้จักประยุกต์สถานการณ์กับสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ใช้ในการเผยแผ่ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเผยแผ่แบบบูรณาการ ที่ใช้ได้ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ

รูปแบบและแนวทางภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ๑. สันตสนา สอนให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เห็นความเป็นจริงชนิดที่เข้าถึงเนื้อหาอย่างแท้จริงการสอนตามวิธีนี้ผู้สอนต้องเข้าใจวิธีใช้วาทศิลป์ อธิบายสิ่งที่ยากให้ ง่าย โดยวิธีอุปมาอุปมัยเพราะบางสิ่งบางอย่างหากไม่ได้เปรียบเทียบ ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจได้ โดยเฉพาะที่เป็นวิชานามธรรมด้วยเหตุนี้บ่อยครั้งที่พระพุทธองค์ใช้วิธีบุคลาธิษฐาน (Personification) มี อยู่บ่อยครั้ง ที่เราไม่อาจอธิบายนามธรรมให้เข้าใจได้ เช่น อธิบายเรื่อง ความเค็ม เราไม่อาจอธิบายใช้ คำพูดที่เข้าใจได้จนกว่าจะนำเกลือมาใส่ปาก เขาจึงรู้ว่า รสเค็ม เป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงเรียกว่า “ปัจจุตตัง” คือ รู้ได้เฉพาะตน มีเหตุและ ผลในตัว ๒. สมาทปนา สอนให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเกิดความเห็นคล้อยตาม คือ มีความเข้าใจ อย่างแจ่มแจ้งและเกิดความเห็นคล้อยตาม ตามที่ผู้สอนอธิบาย เช่น ในการสอนเรื่องความดี กฎแห่งกรรม ผู้ฟังจะเกิดความเห็นคล้อยตาม ประหนึ่งว่าถูกชักชวนให้มีการปฏิบัติตามที่ผู้สอนต้องการ ๓. สมุตเตชนา สอนให้เกิดความกล้า และความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหรือลงมือกระทำอย่างจริงจัง ตรงข้ามกับ ยิ่งสอนยิ่งเกิดความเบื่อ

หน่าย ไม่อยากเรียน วิธีสอนแบบนี้ เป็นวิธีการเร่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดความหวัง มีกำลังใจ และความ
 อุตสาหะในการประพฤติ ปฏิบัติตามเพราะเขากำลังเห็นผลรอคอยอยู่ข้างหน้า ๔. สัมผัสสนทนา สอนให้
 ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หรือผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน ร่าเริง สดใส มีความอยากรู้อยากเห็น อยาก
 ปฏิบัติทดลอง เพิ่มความยินดี วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธี ดึงใจผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและผู้ฟังได้ดี
 ยิ่งขึ้นกำจัดความเบื่อหน่าย เพราะจิตของผู้ปฏิบัติและผู้ฟังมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน ด้วยความร่าเริง
 สดใส ในขณะที่ได้เรียนมีศิลปะในการใช้มือช่วย หรือ อุปกรณ์ประกอบการแสดง ด้วยวิธีวาทีศิลป์ เป็น
 การเสริม บุคลิกภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทะลุอุปสรรค ไม่สงสัย

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ยึดหลักการสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏ
 ฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หรือเรียก ว่าการสอนตามแนวทางของวิปัสสนากรรมฐาน ตลอด
 การกำหนดในอิริยาบถต่างๆ มี การยืน การเดิน การนั่ง และการนอนพร้อมทั้งอิริยาบถย่อย ต่างๆ อีก
 มากมาย ก็เป็นไปตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ได้ใช้เทคนิคและรูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่
 พระพุทธศาสนา โดยยึดหลักคำสอนจากพระไตรปิฎกและการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏ
 ฐาน ๔ โดยมีลักษณะเฉพาะในอิริยาบถยืน คือให้ผู้ปฏิบัติกำหนดอิริยาบถยืน โดยปริกรรมว่า “ยืน
 นอน ๆ ๆ” ๕ ครั้ง กำหนดเป็นอนุโลม ปฏิโลม (กลับไป กลับมา) จากบน (ศีรษะ) ลงล่าง (เท้า) และ
 จากล่างขึ้นบนสลับกัน ๕ ครั้งจึงก้าวเดิน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่เป็น
 เอกลักษณะเฉพาะของสำนักวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ด้านการปฏิบัติคนเป็นแบบอย่างนั้น ท่านได้
 ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และบำเพ็ญตนให้เป็น
 ประโยชน์ต่อสังคม เช่น

๑. การศึกษาสงเคราะห์ ท่านได้สละทุนทรัพย์ส่วนตัวให้การสนับสนุนการศึกษา
 แจกทุนการศึกษาแก่เยาวชน และนิสิตนักศึกษา และสร้างอาคารเรียนให้กับโรงเรียนต่างๆ หลาย
 โรงเรียนด้วยกัน

๒. สาธารณูปการ ท่านได้สร้างอาคารพระธรรมสิงหบุราจารย์ ตึกผู้ป่วนอกให้กับ
 สาธารณสุขจังหวัดสิงห์บุรี และบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เช่นเปิดอบรมหลักสูตรการ
 ปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งให้สถานที่วัดเป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาจิตแก่ทางราชการ และยังสร้างสถานที่ปฏิบัติ
 ธรรมแห่งใหม่ เพื่อเป็นการสนองความต้องการของประชาชนผู้อยู่ห่างไกล เช่น ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวน
 เวนุวัน จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

๖. อภิปรายผลการวิจัย

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เป็นผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) ที่
 สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์
 กับผู้ตามในด้านความต้องการ (Needs) ความปรารถนา (Aspirations) ค่านิยม (Values) และควรยึด
 จริยธรรมสูงสุด คือ ความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม ผู้นำลักษณะนี้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลง
 ที่ตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม เช่นจัดตั้งโครงการสู่ร่มกา
 พัสตร์ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษาแก่พระภิกษุที่บวชใหม่เพื่อเพิ่มความรู้ในพระธรรมคำสอนตามหลัก
 พระพุทธศาสนาที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะได้ดำเนินการใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่าน ผสม
 กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บริหารงานให้ เป็นไปตามกรอบงานอย่างถูกต้องและถูกวิธี โดยใช้

การสร้างเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ทำตนให้ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำคตินำทำก่อนจะชวนผู้อื่น ใช้ความเป็นผู้นำชักจูงแนะนำ ประสานให้บุคลากรเกิดการร่วมมือกัน ประกอบกิจนั้นๆ ให้สำเร็จ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่ผู้บริหารงานทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์การของตนได้ต่อไป

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้ยึดหลักการสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หรือเรียก ว่าการสอนตามแนวทางของวิปัสสนากรรมฐาน ตลอดการกำหนดใน อริยาบทต่างๆ มี การยืน การเดิน การนั่ง และการนอนพร้อมทั้งอริยาบถย่อย ต่างๆ อีกมากมาย ก็ เป็นไปตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๑) ระเบียบในการเข้าปฏิบัติกรรมฐาน

ทางวัดอัมพวันจะแบ่งผู้เข้าปฏิบัติกรรมฐานออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ผู้เข้าปฏิบัติ มาเองโดยเป็นการส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวข้องกับคณะสถาบัน หรือองค์กรใดๆ ในกลุ่มนี้จะแบ่งออกเป็น ๒ แบบ แบบที่ ๑ ปฏิบัติคราวละ ๓ วันมาวันศุกร์ไปกลับวันอาทิตย์ แบบที่ ๒ ปฏิบัติคราวละ ๗ วัน มาวันโกนก็จะไปออกกรรมฐานในวันโกนถัดไป กลุ่มที่ ๒ ผู้ปฏิบัติจะมาในรูปแบบขององค์กร หรือ สถาบัน หมู่คณะส่งมา หลักสูตร ๙ วันบ้าง ๑๑ วันบ้าง กฎระเบียบอย่างนี้เป็นผลดีต่อผู้เข้าอบรมเป็นอย่างมากเพราะจะอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้สนใจในการปฏิบัติกรรมฐานตามระยะเวลาที่ ตนสะดวก

๒) กฎระเบียบของสำนัก

ซึ่งเป็นกฎระเบียบที่ผู้เข้าอบรมกรรมฐาน จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทางวัดจะ วางกฎระเบียบนี้ให้เป็นกฎข้อบังคับปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะผู้เข้าปฏิบัติ ธรรมที่วัดอัมพวันมีจำนวนมาก ส่วนมากก็ตั้งใจมาปฏิบัติธรรมกันทุกคน แต่ก็มีบางคนมาโดยไม่ตั้งใจ อาจจะมีการทำความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะได้ ทางวัดจึงต้องตั้งกฎระเบียบนี้ขึ้นมาเพื่อให้ ปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกันในส่วนเทคนิคและรูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์นั้นพบว่าท่านมีเทคนิคและรูปแบบในการใช้สื่อต่างๆ ดังนี้

๓) หนังสือแนะนำวิธีการปฏิบัติกรรมฐาน

หนังสือนี้สำหรับใช้เป็นคู่มือศึกษาการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นหนังสือแนะนำการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของสำนักวัดอัมพวัน ซึ่งสามารถแยกประเภทของหนังสือได้ ดังนี้

ก. หนังสือคู่มือวิปัสสนาจารย์ เป็นหนังสือที่พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตธมโม) จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อถวายแก่พระภิกษุหรือฆราวาสที่เคยเข้า ปฏิบัติกรรมฐานในสำนักวัดอัมพวันจนชำนาญ มีความรู้ความสามารถปฏิบัติได้เองและช่วยแนะนำให้คนอื่นปฏิบัติตามได้ เนื้อหาสาระของหนังสือจะ บอกรายละเอียดของขั้นตอนต่างๆ ก่อนที่จะให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานลงมือปฏิบัติ

ข. หนังสือคู่มือปฏิบัติกรรมฐานสำหรับคฤหัสถ์ เป็นหนังสือแนะนำการปฏิบัติกรรมฐาน หลังจากเคยปฏิบัติมาแล้ว ต้องการที่จะมาศึกษาเพิ่มเติมเมื่อมีโอกาส ก็จะแนะนำขั้นตอนการปฏิบัติ ต่างๆ เอาไว้เพื่อป้องกันความผิดพลาด โดยปกติแล้วที่สำนักวัดอัมพวันจะไม่อนุญาตให้ผู้ปฏิบัติอ่าน หนังสือในระหว่างปฏิบัติกรรมฐาน เพราะจะทำให้การปฏิบัติธรรมล่าช้า ให้ปฏิบัติตามคำสั่งของ อาจารย์ผู้สอนกรรมฐานอย่างเดียวในส่วนบุคคลลักษณะนั้น พระธรรมสิงหบุราจารย์ ท่านเป็นคนใจดี

มีเมตตาต่อประชาชน และมีความห่วงใย ดูแลเอาใจใส่แก่ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนที่เข้าอบรม ทั้งในด้านที่อยู่อาศัยและอาหารรวมทั้งการปฏิบัติธรรม มีวาจาไพเราะ ใช้คำพูดที่ประกอบด้วยเหตุด้วยผลสั่งสอนประชาชน พร้อมทั้งมีปฏิภาณไหวพริบในการตอบปัญหาได้แจ่มแจ้งชัดเจน คือ ท่านอธิบายธรรมะชี้แจงแก่ประชาชนให้หายข้องใจได้^{๑๐}

ในส่วนรูปแบบของการบรรยายธรรมนั้น ได้พบวิธีการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น แสดงธรรมยึดหลักกฎแห่งกรรม มีลักษณะเป็นกันเองกับผู้ฟัง ผู้ฟังสามารถสอบถามข้อข้องใจได้ตลอดเวลา ใช้ภาษาพูดที่เข้าใจง่าย โดยมุ่งสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจมากกว่าที่จะแสดงยกยบาลีมาอ้างมากมาย ยกตัวอย่างประกอบการบรรยาย และบรรยายธรรมจากประสบการณ์จริง สามารถทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจนและนำไปปฏิบัติอันเป็นแนวทางแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ในส่วนหลักธรรมและคำสอน พระธรรมสิงหบุราจารย์ มีหลักการและวิธีการนำเสนอโดยเน้นเรื่องกฎแห่งกรรมและธรรมปฏิบัติ และหลักของการทำดีได้ชั่วได้ชั่ว พร้อมทั้งหลักธรรมที่เป็นแก่นคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการเป็นต้น แต่สิ่งที่เน้นมากที่สุด คือ สติปัฏฐาน ๔ ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโม) ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะได้ดำเนินการตามเทคนิคและรูปแบบการสื่อสารตามแนวพุทธ โดยได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีดีโอ หนังสือ และสื่อมวลชนอื่นๆ เข้ามาช่วย และตัวท่านเองก็มีกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธา กล่าวหาญ เลื่อมใสเข้าใจ อยากฟังและนำไปปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นแบบอย่างต่อผู้เผยแผ่และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อพระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๑}

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำที่มีความซื่อตรงเที่ยงตรง นำองค์การไปสู่ความสำเร็จด้วย แนวทางอันชอบธรรม จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เพื่อที่จะนำสังคมไปสู่ เป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ หลักธรรมที่ผู้นำควรนำมาใช้ในการบริหารงานนั้น ได้แก่ ทศพิธราชธรรม, สังคหวัตถุ, พรหมวิหาร, สปัจริยธรรม, และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนภาวะผู้นำ และการบริหารงานตามกรอบของหลักธรรมมาภิบาล กล่าวโดยสรุป ผู้นำและภาวะผู้ตามแนวพุทธนั้น ได้แก่ บุคคลหรือการที่บุคคล พร้อม ด้วยคุณสมบัติหรืออุปนิสัยตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่เป็นผู้นำซึ่งผู้ตามรู้สึกเลื่อมใส ศรัทธาซึ่งเกิดจากปฏิบัติ หรือแนวทางปฏิบัติที่ผู้นำนั้นประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นผู้นำตามแนวพุทธนั้น จึงต้องเป็นผู้นำที่สามารถนำได้ใน ๔ รูปแบบ คือ นำตน นำคน นำงาน และนำองค์การ นำตน คือ เป็นผู้นำที่สามารถนำตนเองให้รอดพ้นจากภัยพิบัติหรืออุปสรรคต่างๆ กล่าวคือเป็นผู้ที่สามารถ พึ่งพาตนเองได้ทำตนให้ถึงฝั่งแห่งความสำเร็จได้ อันเกิดจากการใช้คุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการเป็นผู้นำ นำคน คือ นอกจากจะสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วยังเป็นที่พึ่งพา อาศัยของผู้อื่นได้อีกด้วย เป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของผู้อื่น เพราะเหตุที่มีคุณลักษณะตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพาเขาเหล่านั้นให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วย นำงาน คือ เป็นผู้นำ ในกิจการงานต่างๆ จะเป็นผู้ที่ออกหน้าเสมอ ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่

^{๑๐}สัมภาษณ์ ส.ราศรี อินทวิชัย, ผู้อำนวยการพิเศษ, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๑๑}สัมภาษณ์นายอนุรักษ์ เอื้อเพื่อพันธ์, กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านพรหมบุรี หมู่ ๕, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

ไม่เดี๋ยวตาย มีความมั่นใจในการ ปฏิบัติกิจการนั้น ๆ ส่วนนางองค์การนั้น หมายถึง สามารถเป็นผู้นำสูงสุดในองค์กร มี ความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือทิศทางขององค์กรนั้นๆ และเป็นผู้มีความสามารถในอัน ประสานทุกฝ่ายให้เกิดการร่วมมือกันด้วยฉันทะคือความพึงพอใจที่จะทำ แล้วนำองค์กรนั้นๆ ไปสู่ ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์การ

ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะได้ดำเนินการใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่าน ผสมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บริหารงานให้ เป็นไปตามกรอบงานอย่างถูกต้องและถูกวิธี โดยใช้การสร้าง ความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ทำตนให้ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำคิดนำทำก่อนจะชวนผู้อื่น ใช้ความเป็นผู้นำชักจูงแนะนำ ประสานให้บุคลากรเกิดการร่วมมือกัน ประกอบกิจนั้นๆ ให้สำเร็จ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่ผู้บริหารงานทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรของตนได้ต่อไป

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรให้ผู้นำและบุคลากรในสถาบันการศึกษา หรือองค์กรต่างๆ ได้มีการศึกษาชีวประวัติของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ อย่างสม่ำเสมอ

๒) ควรให้องค์กรที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาทุกแห่ง ได้มีการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน จัดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในสถาบันและองค์กรต่างๆ

๓) รัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา ควรสนับสนุนงบประมาณบุคลากร และให้ความร่วมมือมากขึ้นในการเผยแผ่วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

๗.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ผู้นำคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา สนับสนุนให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และจัดอบรมถวายความรู้ให้แก่พระนัก เผยแผ่ เพื่อให้มีความรู้และวิธีในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ และเป็นการเปิดโอกาสให้แก่พระภิกษุ สามเณรได้แสดงความสามารถของตน เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ควรมีการนำแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตมาปรับปรุงให้เข้ากับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ขัดพระธรรมวินัย

๓) การพิจารณารางวัลสินน้ำใจหรือตำแหน่งหน้าที่ (สมณศักดิ์) ควรพิจารณาจากผลปฏิบัติงานมิใช่เงินเพียงเข้าหาผลประโยชน์และพวกพ้องจนเกิดความอุมฤติธรรม

๗.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุรูปอื่นๆ

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ในด้านอื่นๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

๓) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) กับผลสัมฤทธิ์ขององค์กรที่ได้มีการประยุกต์ใช้

บรรณานุกรม

อง จตุกก (ไทย) ๒๑/๗๐/๙๘.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘, หน้า ๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐, หน้า ๒.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), **การบริหารวัด**, นครปฐม : เพชรเกษมพิมพ์, ๒๕๔๘, หน้า ๒๘๒-๒๘๓.

พิสิฐ เจริญสุข, **คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑, หน้า ๖๕.

Nicholas Bennett, "Population Growth, Individual Demographic, Decisions and Quality of life, In a Source Book on Population Education Project, Bangkok : Mahidol University, 1975.

สัมภาษณ์.ส.ราศรี อินทวิชัย, ผู้อำนวยการพิเศษ, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์นายอนุรักษ์ เอื้อเฟื้อพันธ์, กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านพรหมบุรี หมู่ ๕, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.